

AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI SÜRECİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ANLAYIŞI

Emre Şahin DÖLARSLAN

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Orman Fakültesi, 18200 ÇANKIRI
emresahindolarlan@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı (AOKBK) çerçevesinde, Sürdürülebilir Orman Yönetimi (SOY) kavramının oluşumunu ele almaktır. Sürdürülebilirlik konusunda 1992 yılında Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), AOKBK'nın da aralarında bulunduğu bir çok bölgesel girişimin başlamasına neden olmuştur. AOKBK, ormanlar ve ormancılıkla ilgili ortak fırsatlar ve tehditler konusunda yaklaşık 40 Avrupa ülkesi ve Avrupa Birliği arasında işbirliği sağlamak üzere başlatılan yüksek düzeyli politik bir girişimdir. AOKBK süreci, hem ulusal hem de bölgesel açıdan Türkiye için önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışma dahilinde, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği tarafından yayınlanan raporlar ve çeşitli ilgili çalışmalar ışığında, AOKBK'ları sürecinde ortaya çıkan tüm Avrupa düzeyindeki SOY yaklaşımı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı (AOKBK), Sürdürülebilir Orman Yönetimi (SOY), Avrupa Birliği Ormancılık Stratejisi.

SUSTAINABLE FOREST MANAGEMENT PERSPECTIVE OF THE MINISTERIAL CONFERENCE ON THE PROTECTION OF FORESTS IN EUROPE PROCESS

ABSTRACT

The aim of this study is review of Sustainable Forest Management (SFM) concept in the Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe (MCPFE). In the concept of sustainability, United Nation Conference on Environment and Development (UNCED) is held in Rio de Janeiro in 1992, caused to begin a lot of regional interferences amongs to MCPFE. MCPFE is a high-level political initiative for co-operation involving around 40 European countries for the purpose of addressing common opportunities and threats related to forest and forestry. Process of MCPFE is important to national and regional level, for Turkey. Therefore, in light of various studies and published reports of European Commission and European Union, SFM approach at pan-European level in process of MCPFE was evaluated in this study.

Keywords: The Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe (MCPFE), Sustainable Forest Management (SFM), European Union Forestry Strategy.

1. GİRİŞ

Türkiye’de ekonomik, sosyal ve sürdürülebilir kalkınma açısından büyük önem taşıyan ormancılığın, son yıllarda meydana gelen bölgesel ve küresel gelişimlere uyum sağlaması için yürütülecek çalışmaların yararı açıktır. Bununla beraber Avrupa Birliği’nin (AB), 10–11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de gerçekleştirdiği Zirve’de, Türkiye’nin AB’ye aday ülke olarak kabul edilmesi, Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir boyut kazandırmış ve ülkemiz için yeni bir süreç başlamıştır. AB Komisyonu tarafından bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmasını takip eden süreçte Türkiye, Ulusal Programını ilan etmiştir. Bu çerçevede ülkemiz, her alanda olduğu gibi ormancılık alanında da mevzuatını AB mevzuatına uydurma taahhüdü altına girmiş ve bu yönde çalışmalarına başlamıştır (Dölerslan, 2005).

1980’li yıllarda Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu, Avrupa’daki ormanların önemi konusunu dikkate almaya başlayarak, 1980’lerin sonuna doğru tüm Avrupa düzeyinde Genel Ormancılık Stratejisi’ni kurmak için girişimde bulunmuştur. 1989–92 yılları arasında konularında uzman kişiler tarafından oluşturulan Daimi Ormancılık Komitesi (Programme d’action forestière) programını sonuçlandırmıştır. Daimi Ormancılık Komitesi ağaçlandırma alanlarındaki çeşitli faaliyetlere, ormanların kirlenmesine karşılık koruma önlemlerine ve orman yangınları için izleme ağının kurulmasına yönelik Avrupa Ormanları Bilgi Sistemi’nin (EFICS) kurulması gibi kararlar almıştır (Rametsteiner, 2000).

Sürdürülebilirlik konusunda küresel boyutta olan ilk girişim ise 1992 yılında Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED)’dir. Bu konferans kapsamında kabul edilen Gündem 21’in 11. bölümü ve Orman Prensipleri Raporu’nun içeriğinde Sürdürülebilir Orman Yönetimi (SOY) kavramı, bugünkü ve gelecekteki nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için her türlü yararı sağlayacak tüm orman çeşitlerinin sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi olarak tanımlanmıştır (Wijewardanal vd., 1997).

Bu konferanstan sonra SOY ölçüt ve göstergelerinin belirlenmesine yönelik girişimlere, tüm dünyada oldukça fazla ilgi gösterilmiştir. Söz konusu süreçler arasında Avrupa’da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı (AOKBK) sürecinin de içinde bulunduğu, ITTO Süreci, Montreal Süreci gibi uluslararası ve Tarapato Önergesi, Kurak Kuşak Afrika Süreci, Yakın Doğu Süreci, Orta Amerika Süreci gibi bölgesel süreçler sayılabilir (Durusoy ve Türker, 2005).

Söz konusu süreçler arasında birçok benzerlik bulunmasına rağmen, mevcut girişimler arasında yapısal ve içeriksel olarak bazı farklılıklar bulunmaktadır (Wijewardanal vd., 1997). Örneğin, uluslararası ve bölgesel girişimler sonucunda tanımlanan ulusal SOY ölçütleri, AOKBK sürecinde altı (6), Orta Amerika Sürecinde sekiz (8) adet olarak belirlenmiştir (Wijewardanal vd., 1997). Bununla beraber söz konusu girişimler, üye ülkeler tarafından, ekolojik bölgeler göz önünde tutularak başlatılmıştır. Ekolojik konumu nedeniyle Türkiye için AOKBK ve Yakın Doğu Süreci özel öneme sahiptir.

AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI SÜRECİNİN
SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ANLAYIŞI

AOKBK sürecinin bir önemli özelliği ise, AOKBK ile ortaya konulan ölçüt ve göstergelerin, diğer uluslararası süreçler sonucunda çıkan ölçüt ve göstergeler ile karşılaştırılabilmesidir (Wijewardanal vd., 1997). Bu nedenle AOKBK süreci, bölgesel bir süreç olarak başlamasına rağmen küresel seviyede uygulanabilir sonuçlar vermektedir (Mc Donald ve Lane, 2004).

Günümüzde AB düzeyinde ortak bir ormancılık politikası olmamasına rağmen, ormancılık konusunda politik bir platform oluşturma çabaları devam etmektedir. Bu çabalar AB Ormancılık Stratejisi olarak nitelendirilen çerçevede, ulusal ve bölgesel düzeyde sürdürülen faaliyetler içinde yer almaktadır (Anonim, 1998).

Avrupa Birliği Ormancılık Stratejisi'nin de temel amacı, diğer uluslararası ve bölgesel süreçlerde de olduğu gibi, Sürdürülebilir Orman Yönetimi (SOY) kavramının tüm Avrupa ülkeleri tarafından uygulamaya konmasını sağlamaktır (Anonim, 2005b). Söz konusu uygulama ortaklığının kavramsal düzeyde oluşumu ise katılımcı ülkelerin ve çeşitli uluslararası Sivil Toplum Örgüt'lerinden gelen katılımcıların çalışmaları ile AOKBK¹ sürecinde ortaya konulmuştur. Bu nedenle yüksek düzeyli ve çok katımlı politik bir platform olarak nitelendirilen bakanlar konferansı süreci, orman kaynaklarının yönetimi ve korunması açısından bölgesel etkisinin yanı sıra küresel boyutta da önem taşımaktadır (Dölarslan, 2003).

Bakanlar konferansı süreci öncelikle tüm Avrupa için ortak bir SOY tanımının yapılmasına odaklanmıştır. SOY üzerine daha önceden başlatılan kavramsal ve uygulama düzeyindeki süreçleri de gözeten bakanlar konferansı, tüm Avrupa düzeyinde SOY yaklaşımını kurmaya yönelik olarak başlatılan ilk ve en geniş çaplı katılım sağlanan süreç özelliğindedir.

Bakanlar konferansı çerçevesinde tüm Avrupa ülkelerinin ormancılık uygulamalarında yer alması için yapılan ortak bir SOY tanımı beraberinde, ülkelerin orman kaynaklarının işletilmesinde SOY çerçevesinde bir uygulama rehberi oluşturulması gereğini doğurmuştur. SOY ölçüt ve göstergelerinin amacı, ülkelerin orman işletmeciliği uygulamalarının iyileştirilmesini sağlamak üzere, politik bir çerçeve oluşturmaktır (Durusoy ve Türker, 2005). Bu amaca yönelik olarak tüm Avrupa için bakanlar konferansı sürecinde, ülkelerin Ulusal Ormancılık Programı (UOP) ve buna bağlı uygulamalarının niteliği ortaya konulmuştur.

Tüm bunlar ışığında bu çalışma kapsamında, AB tarafından yayınlanan raporlar aracılığı ile söz konusu süreç dahilinde ortaya çıkan SOY anlayışının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın içeriğinde öncelikle, bakanlar konferansı sürecinin oluşumuna ve katılımcılarına yönelik bilgiler sunulmaya çalışılacaktır. Sonraki bölümlerde ise sırasıyla söz konusu konferanslar sürecinde ortaya konulan SOY kavramı ve bu kavram ile doğrudan ilişkili olan SOY ölçüt ve göstergeleri ile UOP kavramları ele alınacaktır. Tartışma ve sonuç bölümünde ise ilgili sürecin SOY anlayışı ve Türkiye ormancılığı açısından değerlendirilmelere yer verilmiştir.

¹ Metin dahilinde, okuma güçlüğü neden olunmamasına yönelik olarak, bu bölümden itibaren "AOKBK" ifadesi yerine "bakanlar konferansı" ifadesi kullanılacaktır.

2. AVRUPA'DA ORMANLARININ KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI ve KATILIMCILARI

Dünyada ormancılık sektörünün uluslararası boyutta önem kazanması 1972 yılında Birleşmiş Milletler'in (BM) Stockholm'de düzenlediği konferansta, çevre ile ilgili konuların uluslararası boyutta liderler tarafından tartışılması ile olmuştur. Bu uluslararası düzeydeki ilk girişimin ardından, 1983 yılında konunun incelenmesi için BM çatısı altında bir komisyon oluşturulmuştur. Brundtland Komisyonu diye adlandırılan bu komisyon, 1987 yılında "Ortak Geleceğimiz" adlı raporu BM'ye sunmuştur. Söz konusu raporda sürdürülebilir kalkınma, "bugünkü nesillerin ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılayan kalkınma" şeklinde tanımlanmıştır (Atkinson, 2000). Böylelikle, sürdürülebilir kalkınma kavramı dünya genelinde ilk olarak bu komisyon tarafından gündeme getirilmiştir.

BM bu bulguların ışığında bir zirve düzenlemeye karar vermesi ile 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde UNCED toplanmıştır. Bütün sektörlerin detaylı olarak ele alındığı bu konferans, ormanların ve ormancılığın çevre konusundaki hayati önemini bütün açıklığı ile ortaya koymuştur. Yine bu konferansta, "Ormancılık Prensipleri" ilan edilmiş ve bu belge tam bir mutabakatla kabul edilmiştir.

Rio kararlarının uygulanmasına yönelik olarak, dünya çapında başlatılan bölgesel süreçlerin temel hedefi SOY'ni geliştirmektir. Tüm Avrupa düzeyinde başlatılan çalışmalar bakanlar konferansı süreci çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Bakanlar konferansı süreci, ormanlar ve ormancılıkla ilgili ortak fırsatlar ve tehditler konusunda yaklaşık 40 Avrupa ülkesi ve AB arasında işbirliğini sağlamak üzere başlatılan yüksek düzeyli politik bir girişim, aynı zamanda Avrupa Ormancılığı'nda diyalog oluşturmak üzere 1990 yılında bölgesel düzeyde başlatılan politik bir platformdur (Rametsteiner, 2000). Temel anlamda konferanslar dizisi olarak tanımlanabilecek bu süreç dahilinde alınan kararların, uygulanmasından ve yürütülmesinden, üye ülkeler ve AB, ulusal ve bölgesel düzeyde sorumluluk taşımaktadır.

Söz konusu konferanslar dizisinde Avrupa ülkeleri ve AB temsilcileri yanında gözlemci olarak davet edilen diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarca, toplantı süreçlerinde yer alan katılımcı yapısı zenginleştirilmiştir (Anonim, 2007). Böylelikle bakanlar konferansı süreci, ormancılıktan sorumlu bakanlar ve bakanlık düzeyindeki temsilcileri arasında işbirliği için bir forum oluşturmuş, hükümet dışı ve hükümetler arası kuruluşların kendi bilgi ve fikirleriyle katkıda bulunmalarına olanak tanımıştır.

Günümüze kadar toplam olarak dört kez düzenlenen AOKBK toplantıları, sırasıyla Strazburg (1990), Helsinki (1993), Lizbon (1998) ve son olarak Viyana (2003)'da yapılmıştır.

AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI SÜRECİNİN
SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ANLAYIŞI

Çizelge 1. Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı'na katılan ülkeler ve gözlemci örgütler (Anonim, 2007)

<p style="text-align: center;">AVRUPA KATILIMCILARI</p> <p>Almanya, Andora, Arnavutluk, Avusturya, Belarus, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, AB, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, İzlanda, Kuzey Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Liechtenstein, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan-Karadağ, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Vatikan, Yunanistan,</p>
<p style="text-align: center;">AVRUPA DIŞINDAN GÖZLEMÇİ ÜLKELER</p> <p>Avustralya, Brezilya, Kamerun, Kanada, Şili, Çin, Gana, Hindistan, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Malezya, Yeni Zelanda, Amerika Birleşik Devletleri</p>
<p style="text-align: center;">GÖZLEMÇİ ÖRGÜTLER</p> <p>CEI Bois (Avrupa Ahşap Endüstrisi Konfederasyonu), CEPF (Kritik Ekosistem Ortaklık Fonu), CEPI (Avrupa Uluslararası Kültürleri Geliştirme Merkezi), COPA (Tarımsal Organizasyonlar Komitesi), Avrupa Konseyi, Danube PCU (Danube Programı Koordinasyon Birimi), EFI (Avrupa Orman Enstitüsü), ELO (Avrupa Arazi Sahipleri Organizasyonu), EOMF (Dağ Ormanları Avrupa Gözlemevi), FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı), FECOF (Belediye ve Yerel Topluluk Ormanları Avrupa Federasyonu), Küresel Orman Politikası Projesi, Greepeace Avrupa Birimi, Greenpeace (Greenpeace International), IFBWW (Uluslararası Yapı ve Ağaç İşçileri Federasyonu), IFF (Hükümetler Arası Orman Forumu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), ITTO (Uluslararası Tropikal Kereste Örgütü), IUCN (Uluslararası Doğa Koruma Birliği), IUFRO (Uluslararası Orman Araştırma Örgütleri Birliği), Montreal Süreci, UEF (Avrupa Ormanlıklar Birliği), UN/ECE (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomi Komisyonu), UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı), USSE (Güney Avrupa Ormanlıklar Birliği), WWF (Dünya Yaban Hayatı Fonu)</p>

1990 yılındaki ilk konferanstan bu yana, söz konusu süreç dahilindeki görüşmeler çerçevesinde, ormanlar ve ormancılıkla ilgili geniş kapsamlı konularda yakın ve başarılı bir işbirliği kurulmuştur. Bunun yanında yine söz konusu toplantılar, Avrupa'da siyasal ve bilimsel iletişimin yoğunlaşmasında başarılı olmuştur (Anonim, 2003c). Konferanslar sonucu alınan kararlar, ormanların korunmasının ve sürdürülebilir yönetiminin geliştirilmesi konusunda uygulamaya yönelik adımlar atılmasını sağlamış, önemli bir politik mekanizma olduklarını ispatlamışlardır. Buna ek olarak, bu sürecin ormancılık ve ormancılık araştırmaları üzerinde uluslararası işbirliğinin geliştirilmesinde önemli etkisi bulunmaktadır. Avrupa'daki UOP'ları için gerekli birer referans haline gelmişlerdir (Leal, 1997; Anonim 2005a).

Bakanlar konferansı süreci, sadece katılımcı ülkelerin hükümet temsilcilerini değil, hükümetler arası kuruluşlar, ormancılık endüstrisi, orman sahipleri birlikleri ve sivil toplum örgütleri gibi çeşitli tarafların da temsilcilerini içermektedir. Katılımcılar çok değişik fikir ve ilgilere sahip olmalarına rağmen, Avrupa ormanlarının sürdürülebilir gelişimi ve korunmasını sağlayacak ortak taahhütleri paylaşmaktadırlar (Anonim 2003c; Anonim 2000a).

3. AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI GENEL DEKLARASYONLARI VE KARARLARI

3.1. Ormanların Korunmasına Yönelik Sınır Ötesi Mekanizmaları Başlatan İlk Adım: Strazburg 1990

Fransa ve Finlandiya'nın girişimleriyle, ormanların korunması için sınır ötesi mekanizmaların başlatılması niteliğini taşıyan bu ilk konferans, 1990 yılında Strazburg/Fransa'da yapılmıştır. Konferansa Avrupa'da ormanların sınır ötesi eylemlerle korunmasına olan ihtiyacı gündeme getiren 30 Avrupa ülkesi ve AB'nin yanı sıra birkaç hükümetler arası kuruluş katılmıştır. Toplantı sonucunda, Avrupa ormanlarıyla ilgili ortak önlemler için gerekli verileri sağlamak üzere, özellikle teknik ve bilimsel işbirliği üzerinde odaklanan 6 karar maddesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Anonim, 2000; Anonim, 2000c).

S1: Orman Ekosistemlerinin İzlenmesi İçin Daimi Deneme Sahaları ve Avrupa Şebekesi

S2: Orman Gen Kaynaklarının Korunması

S3: Orman Yangınları Konusunda Yerelleştirilmiş Avrupa Veri Bankasının Kurulması

S4: Dağlık Alanlardaki Orman Yönetiminin Yeni Çevresel Şartlara Uyarlanması

S5: Ağaç Fizyolojisi Araştırmaları EUROSILVA² Şebekesinin Yaygınlaştırılması

S6: Orman Ekosistemlerindeki Araştırmalar için Avrupa Şebekesi

Strazburg kararları, Avrupa sınırları içinde bir işbirliği başlatmıştır. Bunun da ötesinde, Avrupa ormanlarının korunması ve sürdürülebilir yönetimi için öneri ve faaliyetleri harekete geçirmek üzere devam eden siyasi bir sürecin başlangıcını oluşturmaktadır. İlk konferanstan sonra bakanlar konferansının katılımcıları ve gözlemcileri arasında yapılan toplantılar, alınan kararları uygulamaya koymak için düzenli olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2000c; Anonim, 2000a).

3.2. Avrupa'da Sürdürülebilir Orman Yönetimi için bir taahhüt: Helsinki 1993

Avrupa'da SOY için bir taahhüt niteliğini taşıyan Helsinki Konferansı 1993 yılında, Finlandiya ve Portekiz'in başkanlığında yapılmıştır. 37 Avrupa ülkesi ve AB ile beraber özel sektörden bazı kuruluşlarla ulusal ormancılık topluluğu ve çevre ile uğraşan hükümet dışı kuruluşlar da bu konferansa katılmışlardır (Anonim, 2000c; Anonim, 2000a).

Helsinki Konferansı sonucunda 4 karar maddesi üzerinde görüş birliğine varılmıştır.

H1: Avrupa Ormanlarının Sürdürülebilir Yönetimi için Genel Esaslar

H2: Avrupa Ormanlarının Biyolojik Çeşitliliğinin Korunması için Genel Esaslar

H3: Geçiş Ekonomisindeki Ülkelerle Ormancılık Alanında İşbirliği

² 1986 yılında Paris'te düzenlenen Ağaçlar ve Ormanlar konulu uluslararası SILVA toplantısı sonucunda kurulmasına karar verilen, Avrupa'da ağaç fizyolojisi konusu üzerinde çalışan gelişmiş bir araştırma şebekesidir (Anonim, 2000a).

H4: Avrupa Ormanlarının İklim Değişikliğine Uzun Süreli Adaptasyonu Süreci Stratejileri

Helsinki'de 1993 yılında yapılan konferans, temel anlamda iki nokta üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki Strazburg sürecinde alınan kararlarla ilişkili gelişmeleri takip etmek ve değerlendirmektir. İkinci nokta ise 1992 yılında gerçekleştirilen UNCED kapsamında alınan kararların Avrupa ülkelerinde uygulamaya konması konusunda gerekli oluşumları başlatmaktır (Anonim, 2000d).

Bakanlar konferansı sürecinde, orman kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi konusundaki oluşumları başlatmaya yönelik olarak, SOY kavramının tüm Avrupa düzeyinde ortak tanımı bu toplantıda yapılmıştır.

Bakanlar konferansının H1'de yapılan SOY tanımı, "*Ormanların ve orman alanlarının, ekolojik, ekonomik ve sosyal fonksiyonlarını yöresel, ulusal ve küresel düzeylerde şimdi ve gelecekte diğer ekosistemlere zarar vermeden yerine getirebilmeleri için biyolojik çeşitliliğini, verimliliğini, yenilenebilir kapasitesini, hayatiyetini ve potansiyel varlığını sürdürebileceği bir şekilde ve oranda kullanımı ve idaresi*"dir (Anonim, 2000a). H1 çerçevesinde yapılan çalışmalar bir sonraki konferansa kadar devam etmiş ve bu sürecin sonunda Avrupa genelinde SOY kavramının ve buna bağlı göstergelerin belirlenmesini sağlamıştır.

Bunun yanında toplantı sonucunda ortaya çıkan genel deklarasyon ve buna bağlı olarak alınan kararlar, biyolojik çeşitliliğin korunması, orman sektörü için olası bir iklim değişikliğinin sonuçlarına ilişkin stratejiler olarak adlandırılan küresel çevre konularına Avrupa'nın yaklaşımı ve pazar ekonomisine geçiş sürecinde olan ülkelerle artan işbirliğini de yansıtmaktadır (Anonim, 2000a).

3.3. Ormanların Çok Yönlü Rollerinin Anlaşılması: Lizbon 1998

Tüm Avrupa düzeyinde, orman kaynaklarının çok yönlü kullanımını konu alan kararlara ve bu kararlara ilişkin uygulama rehberlerine Portekiz'de düzenlenen konferansta yer verilmiştir. Ormanların çok yönlü rollerinin anlaşılması niteliğini taşıyan, 1998 yılında Lizbon'da gerçekleştirilen konferans çerçevesinde, sürdürülebilir orman yönetiminin sosyo-ekonomik boyutlarına özel önem verilmiş, ormanlar ile toplum arasındaki ilişkiler ve etkileşimler vurgulanmıştır. Konferansta ayrıca, Helsinki kararları izleme sürecinin çıktılarını onaylanmıştır. Portekiz ve Avusturya başkanlığında gerçekleştirilen Lizbon süreci sonunda 36 ülke ve AB, 2 karar maddesi üzerinde anlaşmaya varmışlardır (Anonim, 2000c; Anonim, 2000a).

L1: "Halk-Ormanlar ve Ormancılık"-Sürdürülebilir Orman Yönetimi'nin Sosyo-Ekonomik Boyutlarının Geliştirilmesi

L2: Sürdürülebilir Orman Yönetimi için Avrupa Ölçütleri, Göstergeleri, Uygulama Düzeyi Rehberleri

Lizbon süreci sonucunda ortaya konan bu maddeler vasıtasıyla SOY ölçüt ve göstergeleri ile beraber SOY için Avrupa Uygulama Düzeyi Rehberleri belirlenmiştir. Böylelikle tüm Avrupa için SOY yönetimi kavramı açıklığa kavuşturulmuştur. SOY'nin uygulanma esaslarını belirleyen 6 ölçüt (çizelge 2) ve bu ölçütlere ait olan göstergeler, ülkelerin ormancılık planlarında SOY

uygulamasını hangi ölçütler çerçevesinde uygulamaya koyacaklarını belirleyen kararlar olarak görüş birliğine alınmıştır (Dölarıslan, 2003).

3.4. Ortak Faydalar, Paylaşılan Sorumluluklar: Viyana 2003

Söz konusu süreç dahilinde son yapılan konferans olan Viyana Konferansı, 2003 yılında Avusturya'da gerçekleştirilmiştir. Bu konferansa katılan 40 Avrupa ülkesinden, bakanlar, yüksek düzeydeki temsilciler ile AB, Avrupa ormanlarının bilinen faydaları ve sorumlulukların paylaşımı, kırsal yaşamın ve şehir toplumlarının ortak faydaları, güçlü ortaklıkların kurulmasına yönelik olarak küresel seviyede çabanın sağlanması ve bakanlar konferansı sürecinde ortaya çıkan taahhütlerinin uygulamaya konması konularında görüş birliğine varmışlardır. Bunun yanı sıra, Viyana Konferansı sonucunda katılımcı ülkeler ve AB tarafından, 5 karar maddesinde görüş birliği sağlanmıştır (Anonim, 2003a; Anonim, 2003c).

Çizelge 2. Sürdürülebilir Orman Yönetimi'nde Avrupa ölçütleri (Anonim, 2000d; Dölarıslan, 2005).

No	Açıklama	Kavram Sahası
1	Orman kaynaklarının ve bunların küresel karbon devrine (döngüsüne) olan katkısının muhafazası ve uygun biçimde artırılması	a. Genel kapasite b. Arazi kullanımı ve orman alanı c. Dikili servet d. Karbon dengesi
2	Orman ekosisteminin sağlık ve hayatiyetinin korunması	
3	Ormanların üretim fonksiyonunun (odun ve odun dışı) korunması ve geliştirilmesi	a. Odun üretimi b. Odun dışı ürünler
4	Orman ekosistemlerinde biyolojik çeşitliliğin korunması, muhafazası ve uygun biçimde geliştirilmesi	a. Genel koşullar b. Temsil edici, nadir ve hassas orman ekosistemleri c. Tehlike altındaki türler d. Üretim ormanlarındaki biyolojik çeşitlilik
5	Orman yönetiminde koruyucu fonksiyonların sürdürülmesi ve uygun biçimde geliştirilmesi (özellikle toprak ve su)	a. Genel koruma b. Toprak erozyonu c. Ormanlarda su muhafazası
6	Diğer sosyo-ekonomik fonksiyonların ve koşulların sürdürülmesi	a. Ormanlık sektörünün önemi b. Rekreasyon hizmetleri c. İstihdamın sağlanması d. Araştırma ve profesyonel eğitim e. Kamuoyu bilinci f. Halkın katılımı g. Kültürel değerler

AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI SÜRECİNİN
SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ANLAYIŞI

V1: Sektörler Arası İşbirliği ve UOP'ları ile Avrupa'da SOY'ne Yönelik Sinerjilerin Desteklenmesi

V2: Avrupa'da SOY'nin Ekonomik Olarak Desteklenmesi

V3: Avrupa'da SOY'nin Sosyal ve Kültürel Boyutlarının Öneminin Arttırılması ve Korunması

V4: Avrupa'da Ormanlardaki Biyolojik Çeşitliliğin Arttırılması ve Korunması

V5: Avrupa'da SOY ve İklim Değişimi

Bundan önce gerçekleştirilen tüm konferanslar çerçevesinde alınan kararların tarafı ve yapılan uygulamaların takipçisi olan Viyana Konferansı, aynı zamanda SOY'nin ülkeler tarafından uygulamaya konmasında önemli bir unsur olan UOP kavramının genel sınırlarını belli etmiştir. AOKBK sürecinde Viyana Konferansı dahilinde ortaya konulan UOP'ye ilişkin ilkeler aşağıda özetlenmiştir (Anonim, 2003a).

- UOP'ler katılımcı bir yaklaşım sergilemelidir.
- UOP'ler, orman sektöründeki faaliyetler için bölgesel ve ulusal düzeyde bütünsel bir politika çerçevesi olarak ele alınmalıdır.
- UOP'ler dahilinde, ilgi grupları ile uzun dönemli ilişkilerin kurulması ve yüksek düzeyde politik sorumluluğun alınması gerekmektedir.
- UOP'ler, beşeri ve kurumsal kapasitenin yanında, SOY'nin uygulanmasına yönelik altyapının oluşmasını sağlayacak olan ileri hedefleri ortaya koymalıdır.
- UOP'ler, ulusal ve/veya bölgesel ihtiyaç ve öncelikleri yansıtmalı; ulusal, bölgesel veya yerel politikalar ve stratejiler ile uyumlu olmalıdır.
- UOP'ler, ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejileri ile doğrudan ilişkili olması nedeniyle SOY'nin tüm boyutlarını sürdürülebilir kalkınma kavramı çerçevesinde ele almalıdır.
- UOP'lerin uygulanmasında, ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliği gerekmektedir.
- UOP, kurumsal ve ormanla ilişkili olan veya olmayan politik reformların yanı sıra, ademi merkezci yönetim yapısının oluşturulması ve çeşitli arazi sahiplerine verilen imtiyaz sözleşmelerini de içerebilir.
- UOP'lerin geliştirilmesi, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi, ekosistem yaklaşımı dahilinde olmalıdır.
- UOP'lerde yer alan ormancılık politikalarının uygulanmasında, sivil toplum, işletmeler ve hükümetler arasında kurulacak işbirliğinden yararlanılabilir.
- UOP'ler dahilinde, mevcut orman politikası ve yönetimine ilişkin yapılan uygulamalarda, kamunun bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Viyana kararları dahilinde bir UOP'nin, H1'de de belirtildiği gibi SOY'nin gelişiminde ulusal veya bölgesel düzeyde değerlendirilmesinin gereğine paralel olarak, ülkelerin sektörel politika planlarındaki uygulamalarına da katılımı istenmektedir. Bu nedenle UOP'ler, ulusal egemenlik, ülke liderleri ve yüksek düzeydeki politik sorumluluğa temel teşkil etmektedir. Aynı zamanda UOP'lerin, toplumun beşeri açıdan kalkınmasını desteklemesi, orman alanları ve bu sektördeki insanların kapasitesini en iyi şekilde arttırması gereği de Viyana kararları kapsamında vurgulanmaktadır (Anonim, 2003b).

4. AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI SÜRECİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bakanlar konferansı sürecinde ortaya konulan SOY anlayışının, genel anlamda ormanların, ekolojik, ekonomik ve sosyal fonksiyonlara devamlı olarak hizmet edebilecek şekilde, diğer ekosistemlere zarar vermeden ve kendi varlığının da korunmasıyla yönetimini amaçlayan, dinamik bir yönetim anlayışı niteliğindedir. SOY'nin, dinamik bir süreç olarak ele alınmasının nedeni, ormanların ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel fonksiyonların her ülkede farklı olmasının yanında, zaman içerisinde de değişime uğramasıdır. Bu nedenle dinamik bir süreç olarak ele alınan SOY kavramı, aynı zamanda çok işlevli bir yönetim şekli ve buna bağlı uygulamalar bütünü olarak görülmektedir (Dölarıslan, 2003).

SOY'de, ülkelere bir hareket planı oluşturması amacıyla belirli kavram sahalarını içeren SOY ölçütleri ve göstergeleri, Lizbon kararlarının 2. maddesinde (L2) belirlenmiştir. L2 çerçevesinde belirlenen SOY ölçütleri ve göstergeleri, ilgili kavram sahalarına yönelik olarak yapılacak çalışmaları, rakamsal ve tanımlayıcı göstergeler olarak açıklamıştır (Anonim, 2003e; Anonim, 2000d).

Bakanlar konferansı sürecinde ortaya çıkan ve SOY'nin ülkeler tarafından uygulamaya konması amacıyla yapılan ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel amaçlara yönelik faaliyetler Çizelge 3'de gösterilmiştir. Bu faaliyetler kapsamında, ülkelerin SOY'nin planlanması, izlenmesi, denetlenmesi ve rapor edilmesi süreçlerinde UOP'ler ile beraber SOY ölçüt ve göstergeleri ön plandadır.

Ülkelerin UOP'lerini, belirlenen fonksiyonlara yönelik amaçlar doğrultusunda şekillendirmek, SOY'nin ana işlevi olarak görülmektedir. Böylelikle ülkelerin mevcut ormancılık faaliyetlerini uluslararası standartlara yönelik yürütmesi sağlanıp, orman kaynaklarının varlığı küresel düzeyde güvence altına alınmış olacaktır (Dölarıslan, 2003).

Çizelge 3. Sürdürülebilir Orman Yönetimi'nin amaçlarına yönelik faaliyetler (Anonim, 2000b).

Toplumla Diyalog	Sosyo-ekonomik Konular	Tür çeşitliliği ve Koruma	Planlama, İzleme, Denetleme ve Rapor
Halk Katılımı	Kırsal Kalkınma	Biyolojik ve Peyzaj Çeşitliliği	Ulusal Orman Programları
Halkla İlişkiler	Mallar ve Hizmetler	Ormanlar ve İklim Değişimi	SOY Ölçüt ve Göstergeleri
Eğitim	Araştırma, Eğitim ve Bilimsel Çalışmalar	Dağ Ormanlarının Yönetimi	
	Geçiş Ekonomisi Ülkeleri		

AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI SÜRECİNİN
SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ANLAYIŞI

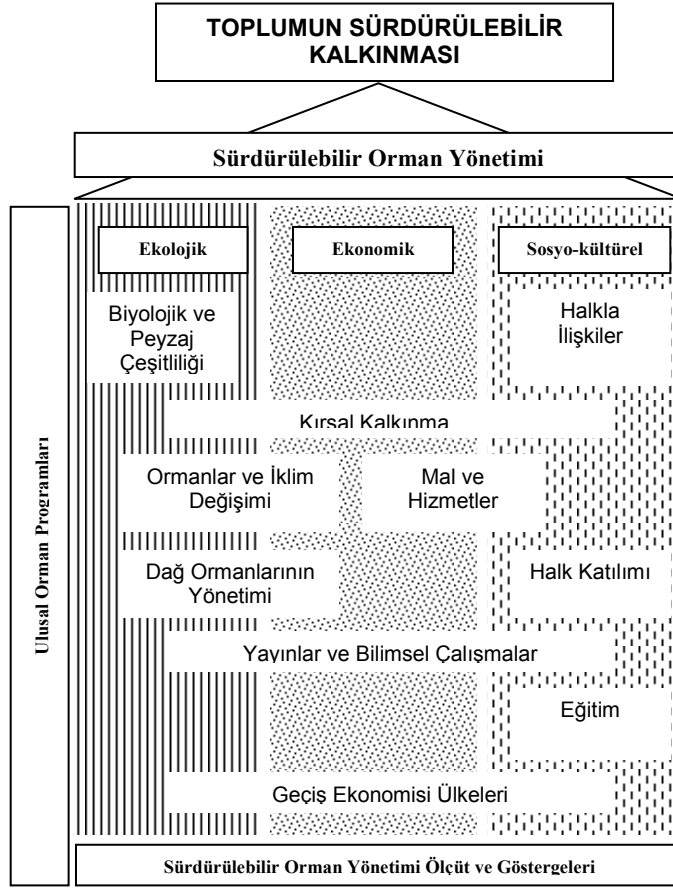
Bu amaca yönelik olarak söz konusu süreç kapsamında ele alınan SOY, toplumun sürdürülebilir kalkınmasına yönelik olarak ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel işlevler ile hizmet eden bir yönetim şekli olarak kavramlaştırılmıştır. Bu bakış açısı dahilinde bakanlar konferansı sürecinde ortaya konulan SOY anlayışında, SOY'nin ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel işlevlerine yönelik uygulamalar, SOY ölçüt ve göstergeleri çerçevesinde, UOP'ler eşliğinde gerçekleştirilmelidir.

Bakanlar konferansı sürecinde, UOP'lerin genel sınırlarının belirlenmesi gereksiniminin doğmasının temel nedeni, söz konusu sürece katılan ülkelerin tamamında orman kaynakları ile doğrudan ilişkili olan politikaların ve planların SOY anlayışını destekleyecek şekilde olmamasıdır. Konferanslar sürecindeki UOP yönelik oluşumun bir diğer nedeni ise Avrupa ülkelerinin orman kaynaklarının mülkiyet ve yönetim yapısındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Dölarıslan, 2005).

Türkiye'deki orman mülkiyeti yapısının aksine Avrupa genelinde orman alanları çoğunlukla özel mülkiyet niteliğindedir. Avrupa ülkeleri arasında özel orman mülkiyetinin en fazla olduğu ülke 24 385 ha ile İsveç'tir. Bununla beraber, Avrupa ülkelerinin orman yönetimi yapıları da birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin Slovakya'da, kamu ormanları eyaletlerin mülkiyetinde ve işletme hakkı belediye orman şirketlerindedir. İsveç'te ise en büyük orman alanına sahip olan Sveaskog adındaki kuruluş, İsveç hükümetine bağlı olmasına rağmen özerk bir yapıdadır. Ancak bu özerkliğinden dolayı, bir kamu kuruluşu olarak değerlendirilememekte, özel bir işletme olarak görülmektedir (Anonim, 2003f).

Toplumun sürdürülebilir kalkınması amacına hizmet eden SOY, SOY ölçüt ve göstergelerini UOP'ler eşliğinde uygulanmaya konmasını öngörmektedir. Ülkelerin, orman kaynaklarını yönetmesinde önem taşıyan çeşitli faaliyetler ve ilgili oldukları işlevler (ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel), SOY kavramı dahilinde Şekil 1'de gösterilmiştir.

Kırsal kalkınmaya yönelik çabalar, yayınlar ve bilimsel çalışmalar, ülkelerin ekonomik yapılarına göre sürdürülen faaliyetler, ekonomik amaçlara hizmet etmelerinin yanında ekolojik ve sosyo-kültürel amaçları da kapsamaktadır. Biyolojik çeşitlilik ve peyzaj çeşitliliği, ormanlar ve iklim değişikliği ve dağ ormanlarının yönetimi faaliyetleri ise ekolojik amaçlara yönelik faaliyetler olarak görülmektedir. Ormanlar ve iklim değişikliği, dağ ormanlarının yönetimini içeren faaliyetlerin yanında mal ve hizmetleri iyileştirmeye yönelik çalışmalar da ekonomik amaçlara yönelik etkinliklerdir. Bir diğer faktör olan sosyo-kültürel içerikli amaçlar kapsamında ise, halkla ilişkiler, halk katılımı ve eğitim ile beraber mal ve hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik olan faaliyetler de önemli ölçüde yer almaktadır (Dölarıslan, 2003).

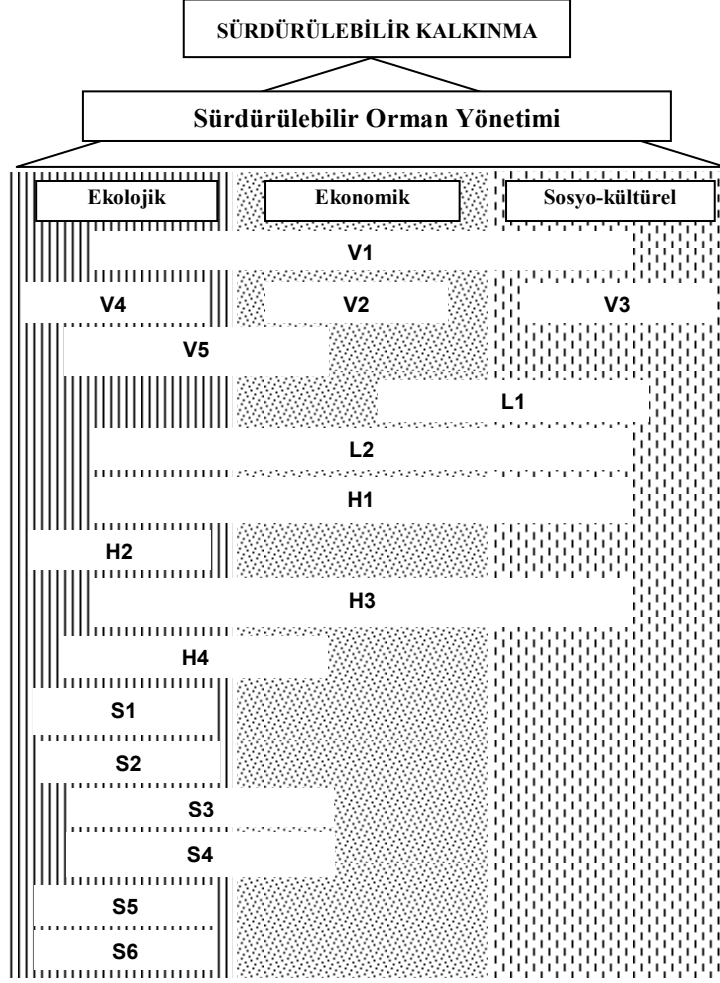

Şekil 1. Avrupa’da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı sürecinde Sürdürülebilir Orman Yönetimi faaliyetleri (Anonim, 2000c).

Bakanlar konferansı, ülkelerin UOP’lerini ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutta SOY’ye adapte etmek ve genel bir uygulama ortaklığı belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Şekil 2’de Strazburg (1990), Helsinki (1993), Lizbon (1998) ve Viyana (2003) konferansları sonucunda ortaya çıkan genel deklarasyon ve alınan kararların SOY prensibi dahilinde sınıflandırılması verilmiştir. Bu toplantılar sonucu alınan kararların öncelikle SOY’nin ekolojik fonksiyonu üzerine olduğu görülmektedir. Daha sonra sırasıyla ekonomik ve sosyo-kültürel fonksiyonlar, bakanlar konferansı kararlarına temel oluşturmuştur (Dölarslan, 2005).

Bakanlar konferansı süreci, SOY’nin, ülkelerin ormancılık politikaları ve buna bağlı uygulamalarında ne şekilde ele alınması gerektiğine yönelik olarak temel bir çerçeve sunmuştur. Kendi içinde oldukça tutarlı bir yaklaşım sergileyen bu süreç çerçevesinde, SOY’nin ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel işlevlerine yönelik kararlar alınmıştır. Strazburg (1990) ile başlayan bakanlar konferansı süreci, SOY’nin öncelikle ekolojik işlevini konu etmiş, daha sonraki toplantılar ise ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlar üzerinde yoğunlaşmıştır.

AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI SÜRECİNİN
SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ANLAYIŞI

Şekil 2. Sürdürülebilir Orman Yönetimi kavramı dahilinde Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı kararları (Anonim, 2003b)

Bu nedenle konferanslar süreci kapsamında ileriki yıllar, SOY'nin ekonomisi ve ormanla doğrudan ilişkili olan yerel halkların sosyal ve kültürel yapısına odaklanacaktır. Konferans sekreteryası şimdiden bu konularda uzman düzeyinde toplantılar ve çalışma grupları oluşturmuş, faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye'nin de ulusal kaynaklar üzerindeki uluslararası sorumluluklarını yerine getirmesi açısından önem taşıyan bu çalışmalara, ormancılık ile uğraşan bilim camiası, sivil toplum örgütleri ve orman idaresi düzeyinde kendi ulusal menfaatleri çerçevesinde katılmasının yararı açıktır.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

1992 yılında Rio'da gerçekleştiren UNCED ile ortaya konulan sürdürülebilir kalkınma kavramı, diğer bölgesel ve küresel süreçlerin yanında tüm Avrupa düzeyinde de ormanların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi hususunda girişimlerin başlamasına neden olmuştur. Avrupa Parlamentosu, söz konusu bölgesel girişimlerin Avrupa düzeyinde başlatılmasında öncülük yaparak, bakanlar konferansı süreci kapsamında ormanların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi konusunu gündeme getirmiştir (Anonim, 2003d).

Bakanlar konferansı süreci genel anlamda ormanların korunması ve sürdürülebilir yönetimi konusunda ulusal ve bölgesel düzeyde önem taşıyan yüksek düzeyli politik bir girişim olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle, AB üyesi olsun veya olmasın tüm katılımcı ülkeler, alınan kararların ulusal ve bölgesel düzeyde uygulanmasından sorumludur.

Söz konusu süreç dahilindeki konferanslar öncelikle, tüm Avrupa ülkeleri için geçerli olan bir SOY tanımı ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu bağlamda H1'de ortak bir tanım yapılmış, bu tanıma yönelik uygulama rehberi de bir sonraki toplantı çerçevesinde (L2) oluşturulmuştur. Ayrıca, tüm Avrupa düzeyinde, SOY'nin ve prensiplerinin uygulamaya konmasının ancak uygun UOP'lerin varlığı ile gerçekleşeceği kanısı, UOP'lerin niteliği konusunda belli ölçütlerin de belirlenmesini sağlamıştır. Bu nedenle Viyana Konferansı kapsamında, ülkelerin UOP'lerinin niteliği konusunda genel bir bakış açısı oluşturması amacıyla, UOP prensipleri de belirlenmiştir. Türkiye de, tüm Avrupa düzeyinde meydana gelen bu girişimlere uzak kalmamıştır. Bakanlar konferansı sürecine, 1990 yılında düzenlenen ilk konferanstan bu yana, bakanlık düzeyinde katılan Türkiye, konferanslar süresince alınan tüm kararlara uyma taahhüdünde bulunmuştur.

Bunun yanında Türkiye, bakanlar konferansı süreci ile beraber toplam 55 ülkenin ortak girişimi olan Yakın Doğu Süreci'ne de taraf ülke konumundadır. 1999 yılında Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından SOY ulusal ölçüt ve göstergelerini belirleme konusunda çalışmalara, Yakın Doğu Süreci'nde belirlenen ölçüt ve göstergeleri baz alınarak, başlanmıştır. Bu bağlamda, 2004 yılından itibaren, OGM tarafından işletme bazında uygulanmak üzere SOY ölçüt ve göstergeleri yayınlanmaya başlamıştır. Ancak 2006 tarihli Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu kapsamında, her iki sürece ilişkin yapılan çalışmalarda fazla mesafe alınmadığı vurgulanmaktadır (Anonim, 2006). Bu durumun nedenlerinin başında söz konusu ölçüt ve göstergelerde istenen bazı bilgiler için orman kaynaklarının kapsamlı envanterinin yapılması gereğinin ve odun dışı orman ürünlerinin üretimi ve pazarlanmasındaki eksikliklerin olduğu söylenebilir.

Tüm Avrupa düzeyinde bakanlar konferansı süreci ile ortaya konulan SOY anlayışı, SOY ölçüt ve göstergelerine UOP ve ilgili uygulamalarında yer verilmesi görüşüne odaklanır. Ancak, Avrupa genelinde ormanların mülkiyet ve buna bağlı olarak yönetim yapısında farklılıkların bulunması nedeniyle Viyana Konferansı kapsamında UOP kavramının genel sınırlarını belirlenmiştir.

Türkiye'de UOP oluşturulması çalışmaları, BM Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) tarafından desteklenen "Türkiye Ulusal Ormanlık Programı'nın Hazırlanması

AVRUPA'DA ORMANLARIN KORUNMASI BAKANLAR KONFERANSI SÜRECİNİN
SÜRDÜRÜLEBİLİR ORMAN YÖNETİMİ ANLAYIŞI

Projesi (TCP/TUR/0066 (A)) çerçevesinde Ocak 2001 de başlatılmış, 2003 yılı sonunda tamamlanmıştır (Anonim, 2004). Türkiye UOP'sinin hazırlanmasındaki göz önünde bulundurulmuş ilkelerin, Viyana Konferansı sonucunda ortaya konan genel UOP ilkeleri ile uyumlu olarak hazırlandığı görülmektedir. Yine bu ilkeler kapsamında uluslararası taahhütlere uyum sağlanması gereğine de yer verilmesi, Türkiye UOP'sinin bölgesel ve ulusal düzeyde bütünsel bir politika anlayışında olduğunu yansıtmaktadır.

Ancak Türkiye ormancılığında SOY ölçüt ve göstergelerini uygulamaya koymak ve sonuçlarını değerlendirmek yönünde yapılacak olan düzenlemelerin yararı açıktır. Bu nedenle söz konusu düzenlemelerin Türkiye ormancılığı koşullarına göre yapılması, uluslararası süreçler kapsamında istenen verilerin doğru ve düzenli olarak sunumuna hizmet edecek nitelikte olması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 1998, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on a Forestry Strategy for the European Union, Commission Report, European Union, 25 p.
- Anonim, 1999, Avrupa Birliği ormancılık stratejisi ve ilişkiler, TC. Orman Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Brifing Notu, Ankara, 30 s.
- Anonim, 2000a, Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlık Konferansı genel deklarasyon ve kararlar, TC. Orman Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Dış İlişkiler ve AB Dairesi Başkanlığı, 97s, Ankara.
- Anonim, 2000b, Work Programme on the Follow-up to Third Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, European Union, ISBN 3-902073-04-7, 44 p, Austria.
- Anonim, 2000c, Ten Years of the Commitment to European Forests, The Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, European Union, ISBN 3-9020073-02-0, 24p, Austria.
- Anonim, 2000d, General Declarations and Resolutions, Adopted at the Ministerial Conferences on the Protection of Forests in Europe, The Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, European Union, ISBN 3-9020073-03-9, 88 p, Austria.
- Anonim, 2003a, Ministerial Conferences on the Protection of Forests in Europe, Final Version as Agreed at the MCPFE Expert Level 12-14 February 2003, European Union, Austria.
- Anonim, 2003b, Vienna Declaration and Vienna Resolutions, Adopted at the Fourth Ministerial Conferences on the Protection of Forests in Europe, Ministerial Conferences on the Protection of Forests in Europe (MCPFE) Liaison Unit Vienna, European Union, 28-30 April 2003 Vienna, ISBN 3-902073-10-1, Austria, 32 p.
- Anonim, 2003c, Fourth Ministerial Conferences on the Protection of Forests in Europe (MCPFE) conference proceedings, Liaison Unit Vienna, European Union, 28-30 April 2003 Vienna, ISBN 3-902073-1 1-X , Austria, 271 p.
- Anonim, 2003d, Sustainable Forestry and the European Union, Initiatives of the European Commission, European Union, ISBN 92-894-6092-X, 60p, Belgium.
- Anonim, 2003e, Background Information for Improved Pan-European Indicators for Sustainable Forest Management, Fourth Ministerial Conferences on the Protection of Forests in Europe (MCPFE) conference proceedings, European Union, Liaison Unit Vienna, Vienna, Austria, 46 p.
- Anonim, 2003f, State of Europe's Forests 2003, The MCPFE Report on Sustainable Forest Management in Europe, European Union, Liaison Unit Vienna, 115 p., Vienna, Austria.
- Anonim 2004, Türkiye Ulusal Ormancılık Programı, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Ekim, 2004, Ankara.

- Anonim, 2005a, Reporting on the implementation of the EU Forestry Strategy COM(2005) 84 Final, Communication From the Commission to the Council and the European Parliament, European Union, Brussels.
- Anonim, 2005b, Communication on the implementation of the EU Forestry Strategy COM(2005) 84 final, Commission Staff Working Document, European Union, Brussels.
- Anonim, 2006, Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 110s, Ankara.
- Anonim, 2007, Avrupa'da Ormanların Korunması Bakanlar Konferansı Katılımcıları, , Avrupa Ormanları Bakanlar Konferansı Resmi İnternet Sitesi, www.mcpfe.org/participants, Erişim Tarihi 05.04.2007.
- Atkinson, G., 2000, Measuring Corporate Sustainability, Journal of Environmental Planning and Management, 43(2), 235-252
- Dölarıslan E.Ş., 2003, Avrupa Birliği'nde izlenen ormancılık stratejisi ve Türkiye için öneriler, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 116s.
- Dölarıslan E.Ş., 2005, Avrupa Birliği ormancılık stratejisi çerçevesinde Sürdürülebilir Orman Yönetimi kavramı ve Türkiye açısından bir değerlendirme, Türk Ormancılığında, Uluslararası Süreçte Acilen Eyleme Dönüştürülmesi Gereken Konular, Mevzuat ve Yapılanmaya Yansımaları Sempozyumu 22-24 Aralık 2005, TMMOB Orman Mühendisleri Odası (Basımda).
- Durusoy, İ., Türker, M.F., 2005, Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi ve Sertifikalandırma, 1. Çevre Ve Ormancılık Şurası "Tebliğler", 488-498, Mart, Antalya
- Leal L.C., 1997, Pan-Avrupa Süreci, XI. Dünya Ormancılık Kongresi Bildirileri, 13-22 Ekim Antalya, 53-68. Cilt 6.
- Mc Donald, G.T., Lane M.B., 2004, Converging global indicators for Sustainable Forest Management, Forest Policy and Economics 6: 63-70, 2004.
- Rametsteiner, E., 2000, Sustainable forest management certification, The Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe Liaison Unit Vienna, ISBN 3-902073-00-4, 200 p.
- Wijewardanal, D., Caswell, S., Palmberg-Lerche, C., 1997, Sürdürülebilir Orman Yönetimi için kriter ve göstergeler, XI. Dünya Ormancılık Kongresi Bildirileri, 13-22 Ekim Antalya, 3-15. Cilt 6.